

جغرافیا علمی برای زندگی بهتر

بزرگ‌ترین سد قوسی جهان در نزدیکی طیس

انسان در طول تاریخ همواره تلاش کرده است که ناشناخته‌ها و مجهولات جهان هستی را معلوم کند و با استفاده از علوم و دانش‌های مختلف، وضع زندگی خود را بهبود ببخشد. یکی از قدیمی‌ترین دانش‌هایی که بشر برای بهبود شرایط زندگی خود از آن استفاده کرده، دانش جغرافیا است.

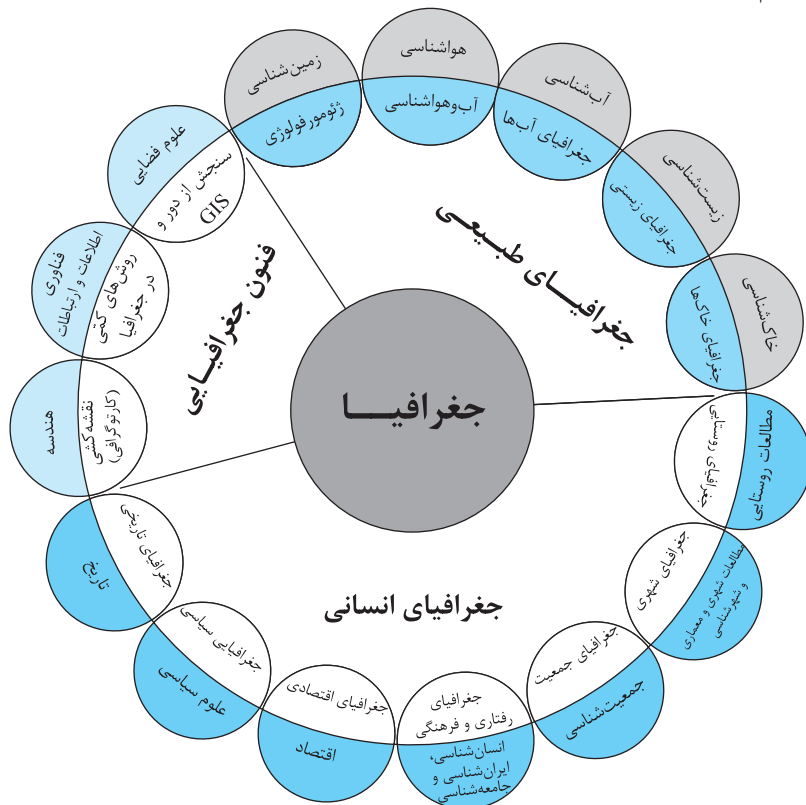
تعریف و اهمیت جغرافیا

واژه‌ی «جغرافیا» متشکل از دو واژه‌ی Geo (زمین) و Graphy (ترسیم) است که برای اولین بار توسط اراتوستن - دانشمند یونانی - به کار برده شد؛ بنابراین از نظر اراتوستن، دانش جغرافیا عبارت است از: «مطالعه‌ی زمین به عنوان جایگاه انسان». به عقیده‌ی جغرافی دانان، جغرافیا آن بخش از دانش بشری است که به انسان کمک می‌کند تا از طریق آشنایی با ویژگی‌های طبیعی (رود، کوه، دریا، آب‌وهوا و هر آن‌چه به کره‌ی زمین مربوط است) و ویژگی‌های انسانی (آداب و رسوم و سنت‌های ملل مختلف) که موجب افزایش دانش و آگاهی انسان از محیط پیرامون خود و سایر مکان‌ها می‌شود؛ در جهت بهبود کیفیت زندگی خود اقدام کند.

مثال آشنایی با شرایط آب‌وهوایی محل زندگی به انسان کمک می‌کند تا مسکن و پناهگاه امن‌تر و راحت‌تری برای خود اختیار کند؛ مثلاً در آب‌وهوای مرطوب و بارانی، استفاده از سقف شیب‌دار و شیروانی به استحکام بنا در برابر ریزش باران‌های فراوان کمک می‌کند و در نقاط کویری و گرم و خشک نیز، می‌توان از بادگیرها برای خشک‌شدن هوای داخل خانه بهره برد.

بنابراین جغرافیا را این‌گونه می‌توان تعریف نمود: «علم بررسی روابط متقابل انسان و محیط برای بهبود کیفیت زندگی بشر.»

جغرافیا با سایر رشته‌ها و دانش‌های بشری نیز ارتباط تنگاتنگی دارد و با کمک‌گرفتن از یافته‌های سایر علوم، به پرسش‌های خود پاسخ می‌دهد؛ بنابراین جغرافیا را پلی بین رشته‌های مختلف علوم می‌دانند که علوم طبیعی را به علوم انسانی پیوند می‌دهد.

ارتباط بین علوم و فنون مختلف جغرافیا و شاخه‌های آن

مفاهیم اساسی دانش جغرافیا

هر دانشی دارای لغات کلیدی و مفاهیم پایه‌ای خاص خود است که آشنایی با آن‌ها برای درک بهتر آن علم، لازم و ضروری است. مفاهیم پایه‌ای و بنیادین در دانش جغرافیا عبارت‌اند از:

① مکان ② روابط متقابل انسان با محیط

① مکان

بسیاری از فعالیت‌های انسان در **جا** و **محل** معینی انجام می‌شود؛ به این جا و محل در اصطلاح جغرافیایی «مکان» می‌گویند.

مثال خانه، مزرعه، مدرسه، کارخانه و نظایر آن‌ها، هر کدام یک مکان هستند.

در هر مکان، **پدیده‌های مختلف** بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند و متقابلاً از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند.

مثال خاک، آب، سرمایه و نیروی انسانی یک روستا در نوع اشتغال ساکنان آن اثر دارد؛ مثلاً در آب‌وهوای مرطوب شمال کشور، برنج قابل کشت است و در آب‌وهوای نیمه‌خشک مناطق مرکزی ایران، گندم به صورت دیم کشت می‌شود یا مثلاً در روستاهای ساحلی ایران، شغل صید ماهی رواج دارد، درحالی‌که در استان‌های کویری، سفال‌سازی مورد توجه ساکنان است.

این روند تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متقابل، به صورت جریانی پیوسته، در مکان ادامه دارد و **سبب** تغییر شکل مکان‌ها می‌شود.

مثال در تصویرهای زیر مشاهده می‌کنید که در اثر تعامل مداوم انسان با محیط و دخالت و دستکاری او در محیط طبیعی، به تدریج از چشم‌اندازهای طبیعی عمارت ایل‌گولی، کاسته و بر چشم‌اندازهای ساخته‌ی دست بشر، افزوده شده است.

عمارت ایل‌گولی - تبریز ۱۳۹۵

عمارت ایل‌گولی - تبریز ۱۳۴۵

② روابط متقابل انسان و محیط

❗ دو عامل مهم در علم جغرافیا کدام‌اند؟

💡 ① انسان ② محیط

محیط طبیعی مجموعه‌ای متعادل است، اما **دخالت انسان**، زمینه‌های تغییر محیط را فراهم می‌کند؛ **زیرا** **هوش و استعداد** انسان به او کمک می‌کند تا محیط پیرامون را **در جهت** **رفع نیازهای خود** و رسیدن به یک زندگی بهتر تغییر دهد و به گونه‌ای که می‌خواهد از محیط بهره‌برداری کند. در دهه‌های اخیر، **فناوری** **سبب‌شده** تا انسان، بر تأثیرگذاری خود در محیط بیفزاید. فناوری‌های جدید **موجب شده** انسان بتواند از اعماق زمین بهره‌برداری کند و میزان دسترسی خود به محیط طبیعی را افزایش دهد.

نکته تغییر محیط **توسط** انسان **برای** رفع نیازهای خود **سبب** تبدیل محیط طبیعی به محیط جغرافیایی می‌شود.

پل طبیعت - تهران

جغرافیا دهم، دانش اول

عملکرد انسان در ارتباط با محیط طبیعی دو گونه است:

① درک توان‌ها و استفاده از منابع برای رفع نیازها (برخورد متعادل و منطقی)

② نگاه سودجویانه برای رسیدن به خواسته‌ها (برخورد افراطی و حداکثری)

قطع بی‌رویه‌ی درختان جنگل

کشاورزی و رفع نیازها

نکته عملکردی که با درک توان‌های محیط طبیعی صورت می‌گیرد، تعادل محیط را برای مدت طولانی حفظ می‌کند.

از آن‌جا که جغرافیا، به مطالعه‌ی توان روابط متقابل انسان و محیط می‌پردازد، بنابراین شناخت توان‌ها و ظرفیت‌های محیطی بدون بهره‌گرفتن از دانش جغرافیا ممکن نیست؛ پس جغرافیا علمی برای زندگی بهتر است.

در مکان‌های مختلف، روابط متقابل انسان و محیط شکل‌های گوناگونی به خود می‌گیرد و بدیهی است که عملکرد مثبت و منفی انسان در یک محیط جغرافیایی جنگلی با یک محیط جغرافیایی بیابانی تفاوت‌های چشمگیری دارد.

ناحیه‌ی کوهستانی

ناحیه‌ی جنگلی خزر

ناحیه‌ی بیابانی

ناحیه‌ی شرعی

نام ناحیه	دما (به سانتی‌گراد)	میزان بارش (میلی‌متر)	ویژگی‌ها
کوهستانی	۷ تا ۲۸ درجه	۸۰۰	خاک حاصلخیز / محصولات کشاورزی متنوع
جنگلی خزر	—	۱۲۰۰	خاک حاصلخیز / منابع آب فراوان / ساحل زیبا
بیابانی	۱۰ تا ۴۳ درجه	۵۰	اماکن تاریخی متعدد / روزهای آفتابی و درخشان
شرعی	—	۵۰	دریا و تبخیر زیاد / رطوبت نسبی ۸۰٪ / روزهای آفتابی و شرعی

کل‌نگری پدیدنرکمی در جغرافیا

نحوی شکل‌گیری محیط‌های جغرافیایی که حاصل روابط متقابل انسان و محیط است **سبب می‌شود** جغرافی دان با دید ترکیبی یا کل‌نگری به بررسی و مطالعه‌ی موضوعات بپردازد؛ **زیرا** اجزا و عوامل محیط جغرافیایی در ارتباط با یکدیگر عمل می‌کنند.

💡 دید ترکیبی چه فایده‌ای دارد؟

💡 به جغرافی‌دان کمک می‌کند تا به طور همه‌جانبه و جامع، پدیده‌ها را با تمام ویژگی‌های آن‌ها در یک مکان مطالعه کند. به طور مثال جغرافی‌دان **با هدف** توسعه‌ی یک شهر، به مطالعه‌ی همه‌جانبه می‌پردازد و این مسائل را طرح و مطالعه می‌کند:

① با تهیه‌ی نقشه‌ی شهر، دیدی همه‌جانبه به آن پیدا می‌کند. (نقشه‌خوانی)

② با مطالعه‌ی بافت جمعیت شهر، میزان رشد آن و امکان مهاجرت‌پذیری آن را حدس می‌زند. (جمعیت‌شناسی)

③ با مطالعه‌ی میزان منابع آب شهر، امکان توسعه‌ی شهر را پیش‌بینی می‌کند. (آب‌شناسی)

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۱- برای اولین بار چه کسی از واژه‌ی جغرافیا استفاده کرد و تعریف او از جغرافیا چه بود؟

- (۱) اراتوستن - علم بررسی رابطه‌ی متقابل زمین و انسان
(۲) هرودت - علم بررسی رابطه‌ی متقابل زمین و انسان
(۳) هرودت - مطالعه‌ی زمین به عنوان جایگاه انسان
(۴) اراتوستن - مطالعه‌ی زمین به عنوان جایگاه انسان

۲- کدام گزینه در ارتباط با جغرافیا درست نیست؟

- (۱) جغرافیا پلی بین رشته‌های مختلف علوم است که علوم طبیعی را به علوم انسانی پیوند می‌دهد.
(۲) جغرافیا آن قسمت از دانش بشری است که به انسان کمک می‌کند با ویژگی‌های طبیعی و انسانی محیط پیرامون خود آشنا شود.
(۳) واژه‌ی جغرافیا حاصل ترکیب کلمات Geo به معنای زمین و Graphy به معنای دانش است.
(۴) جغرافیا با کمک گرفتن از یافته‌های سایر علوم به سؤالات خود پاسخ می‌دهد.

۳- چرا جغرافیا علمی برای زندگی بهتر است؟

- (۱) زیرا سبب تغییر محیط طبیعی به محیط جغرافیایی می‌شود.
(۲) زیرا علم شناخت توان‌ها و ظرفیت‌های محیطی است.
(۳) چون نگاه سودجویانه‌ی انسان به طبیعت را از بین می‌برد.
(۴) چون توان استفاده از منابع برای رفع نیازها را به انسان می‌دهد.

۴- تصویر مقابل، چه بنایی را نشان می‌دهد؟

- (۱) کوچک‌ترین سد قوسی جهان در طیس
(۲) بزرگ‌ترین سد قوسی جهان در طیس
(۳) قدیمی‌ترین سد خاکی ایران در یزد
(۴) تاریخی‌ترین سد خاکی ایران در یزد

۵- جغرافیا علم بررسی ..... به منظور ..... است.

- (۱) رابطه‌ی متقابل انسان و محیط - تنظیم عملکرد محیط طبیعی
(۲) پدیده‌های طبیعی و انسانی - تنظیم عملکرد محیط طبیعی
(۳) رابطه‌ی متقابل انسان و محیط - بهبود شرایط زندگی بشر
(۴) پدیده‌های طبیعی و انسانی - بهبود شرایط زندگی بشر

۶- هر یک از علوم زیر مرتبط با کدام‌یک از شاخه‌های دانش جغرافیا است؟ (به ترتیب)

- «ژئومورفولوژی - GIS - کار توگرافی»
(۱) خاک‌شناسی - علوم فضایی - هندسه
(۲) زمین‌شناسی - علوم فضایی - هندسه
(۳) خاک‌شناسی - فناوری اطلاعات - نقشه‌کشی
(۴) زمین‌شناسی - فناوری اطلاعات - نقشه‌کشی

۷- کدام دسته از زیرشاخه‌های زیر مربوط به شاخه‌ی واحدی از دانش جغرافیا هستند؟

- (۱) ژئومورفولوژی و کارتوگرافی
(۲) جغرافیای سیاسی و جغرافیای زیستی
(۳) سنجش از دور و کارتوگرافی
(۴) جغرافیای زیستی و جغرافیای جمعیت

۸- کدام یک از موارد زیر از شاخه‌های اصلی دانش جغرافیا به شمار نمی‌رود؟

- (۱) جغرافیای انسانی
(۲) جغرافیای شهری و روستایی
(۳) فنون جغرافیایی
(۴) جغرافیای طبیعی

۹- رابطه‌ی میان شاخه‌های فرعی دانش جغرافیا و علوم مرتبط با آن‌ها در کدام گزینه درست بیان شده است؟

- (۱) ژئومورفولوژی ← اقلیم‌شناسی
(۲) کارتوگرافی ← آمار
(۳) جغرافیای رفتاری و فرهنگی ← جمعیت‌شناسی
(۴) سنجش از دور ← علوم فضایی

۱۰- کدام گزینه، جامع زیرشاخه‌هایی از هر سه شاخه‌ی اصلی دانش جغرافیا است؟

- (۱) ژئومورفولوژی - جغرافیای جمعیت - کارتوگرافی
(۲) جغرافیای زیستی - جغرافیای فرهنگی و رفتاری - ژئومورفولوژی
(۳) سنجش از دور - جغرافیای تاریخی - کارتوگرافی
(۴) سنجش از دور - جغرافیای زیستی - جغرافیای خاک‌ها

۱۱- کدام دسته از زیرشاخه‌های جغرافیا مربوط به شاخه‌ی واحدی از دانش جغرافیا هستند؟

- (۱) جغرافیای سیاسی و جغرافیای زیستی
(۲) کارتوگرافی و جغرافیای خاک‌ها
(۳) ژئومورفولوژی و اقلیم‌شناسی
(۴) سنجش از دور و جغرافیای رفتاری

۱۲- از میان شاخه‌های جغرافیا، ژئومورفولوژی، کارتوگرافی و سنجش از دور به ترتیب با کدام علوم در ارتباط‌اند؟

- (۱) زمین‌شناسی - فیزیک - آمار
(۲) هواشناسی - فیزیک - هندسه
(۳) زمین‌شناسی - هندسه - فیزیک
(۴) هواشناسی - هندسه - آمار

۱۳- اساسی‌ترین مفاهیم جغرافیا کدام‌اند؟

- (۱) مکان - رابطه‌ی متقابل انسان با محیط
(۲) زمین - انسان
(۳) مکان - انسان
(۴) زمین - رابطه‌ی متقابل انسان با محیط

۱۴- تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پدیده‌های مختلف در یک مکان سبب کدام مورد می‌شود؟

- (۱) پیشرفت و توسعه‌ی فناوری
(۲) تبدیل محیط طبیعی به محیط جغرافیایی
(۳) تغییر شکل مکان
(۴) افزایش تصرف انسان در محیط طبیعی

۱۵- دو عامل مهم در جغرافیا کدام‌اند؟

- (۱) زمین - انسان
(۲) زمین - رابطه‌ی متقابل انسان با محیط
(۳) انسان - محیط
(۴) محیط - رابطه‌ی متقابل انسان با محیط

۱۶- تصویر مقابل، نشانگر کدام مکان است؟

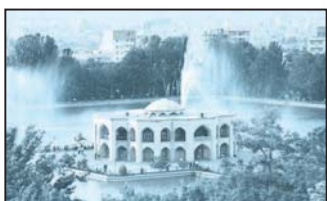
- (۱) عمارت ایل‌گولی - تبریز
(۲) مقبره‌ی شهریار - تبریز
(۳) عمارت ایل‌گولی - اردبیل
(۴) مقبره‌ی شهریار - اردبیل

۱۷- کدام عبارت درست است؟

- (۱) بررسی تأثیر اصول و قوانین حاکم بر جو، مکان و زندگی انسان‌ها از مباحث علم هواشناسی است.
(۲) جنگ سرد مفهومی سیاسی است که شناخت زمینه‌های پیدایش آن می‌تواند از موضوعات جغرافیای سیاسی به شمار رود.
(۳) نحوه‌ی تأثیر حاصل تعامل سیاست و حکومت بر زمین و مکان در جغرافیای سیاسی مورد مطالعه قرار می‌گیرد.
(۴) لازمه‌ی استفاده از علوم فنی و کمی توسط جغرافی‌دان، تسلط کامل بر علم آمار و نرم‌افزارهای رایانه‌ای است.

۱۸- این عبارت که «شغل اصلی ساحل‌نشینان، صید ماهی و شغل اصلی کوبرنشینان، سفال‌سازی است.» به کدام مفهوم زیر اشاره دارد؟

- (۱) جغرافیا علم شناخت رابطه‌ی متقابل انسان و محیط برای رسیدن به زندگی بهتر است.
(۲) برای درک بهتر علم جغرافیا باید مفاهیم پایه‌ای آن یعنی انسان و محیط را بشناسیم.
(۳) در هر مکان پدیده‌های مختلفی هستند که بر یکدیگر تأثیر گذاشته و از هم تأثیر می‌پذیرند.
(۴) بین جغرافیا و سایر علوم ارتباط وجود دارد و جغرافی‌دان با استفاده از سایر علوم به سؤالات خود پاسخ می‌دهد.

۱۹- تصویر مقابل، بیانگر کدام گزینه نیست؟

- (۱) هوش و استعداد انسان به او در جهت تغییر محیط کمک می‌کند.
- (۲) در دهه‌های اخیر، فناوری سبب شده تا انسان تأثیر بسیاری بر طبیعت بگذارد.
- (۳) انسان برای رفع نیازهای خود به تغییر محیط دست می‌زند.
- (۴) در نتیجه‌ی فعالیت انسان، محیط جغرافیایی به محیط انسانی تبدیل می‌شود.

۲۰- تصویر مقابل عملکرد ..... انسان را در رابطه با محیط نشان می‌دهد که .....

- (۱) مثبت - سبب حفظ توان و ظرفیت محیط می‌شود.
- (۲) مثبت - نگاه سودجویانه برای رسیدن به خواسته‌ها را شامل می‌شود.
- (۳) منفی - تعادل محیط را در مدت طولانی از بین می‌برد.
- (۴) منفی - مصداق استفاده از منابع برای رفع نیازها با درک توان‌های محیط است.

۲۱- تصویر مقابل با کدام مفهوم هم‌خوانی ندارد؟

- (۱) جغرافیا علمی برای زندگی بهتر
- (۲) حفظ تعادل محیط در طولانی مدت
- (۳) درک توان‌ها و استفاده از منابع برای رفع نیازها
- (۴) نگاه سودجویانه برای رسیدن به بهره‌برداری بیشتر از محیط

۲۲- به ترتیب، کدام موارد در رابطه با تصاویر (الف)، (ب) و (ج) درست است؟

(ج)

(ب)

(الف)

- (۱) خاک حاصلخیز - رطوبت نسبی ۷۸٪ - روزهای آفتابی و درخشان
- (۲) بارندگی ۱۲۰۰ میلی‌متر - روزهای آفتابی و شرجی - محصولات کشاورزی گوناگون
- (۳) منابع آب فراوان - دریا و تبخیر زیاد - اماکن تاریخی متعدد
- (۴) ساحل زیبای خزر - میزان دما ۱۰ تا ۴۳ درجه‌ی سانتی‌گراد - بارندگی ۸۰۰ میلی‌متر

۲۳- کدام مورد در خصوص ناحیه‌ای که در تصویر مقابل ترسیم شده، نادرست است؟

- (۱) بارندگی ۵۰ میلی‌متر
- (۲) میزان دما ۱۰ تا ۴۳ درجه‌ی سانتی‌گراد
- (۳) محصولات کشاورزی متنوع
- (۴) اماکن تاریخی متعدد

۲۴- نمی‌توان گفت در نواحی کوهستانی .....

- (۱) محصولات کشاورزی متنوع هستند.
- (۲) خاک، حاصلخیز است.
- (۳) میزان دمای هوا بین ۷ تا ۲۸ درجه است.
- (۴) بارندگی سالانه ۱۲۰۰ میلی‌متر است.

۲۵- چه تعداد از گزاره‌های زیر در ارتباط با ویژگی‌های طبیعی ناحیه‌ی جنگلی خزر، نادرست است؟

- (الف) منابع آب نواحی خزری، فراوان است.
  - (ب) میزان دمای هوای این نواحی ۱۰ تا ۴۳ درجه‌ی سانتی‌گراد است.
  - (ج) خاک این مناطق، حاصلخیز و سواحل آن بسیار زیبا است.
  - (د) ناحیه‌ی جنگلی خزر، دارای چشم‌اندازهای زیبا و اماکن تاریخی متعدد است.
- (۱) چهار   (۲) یک   (۳) دو   (۴) سه

۲۶- نواحی جغرافیایی ایران از نظر میزان بارش سالانه، از کم‌ترین به بیشترین، در کدام گزینه معرفی شده‌اند و مجموع بارش سالانه‌ی ایران چه قدر است؟

- ۱) ناحیه‌ی شرجی ← ناحیه‌ی کوهستانی ← ناحیه‌ی جنگلی خزر - ۲۱۰۰ میلی‌متر
- ۲) ناحیه‌ی بیابانی ← ناحیه‌ی جنگلی خزر ← ناحیه‌ی کوهستانی - ۲۰۵۰ میلی‌متر
- ۳) ناحیه‌ی شرجی ← ناحیه‌ی جنگلی خزر ← ناحیه‌ی کوهستانی - ۲۱۰۰ میلی‌متر
- ۴) ناحیه‌ی بیابانی ← ناحیه‌ی کوهستانی ← ناحیه‌ی جنگلی خزر - ۲۰۵۰ میلی‌متر

۲۷- هر یک از ویژگی‌های زیر، به ترتیب مربوط به کدام ناحیه‌ی جغرافیایی ایران است؟
«رطوبت نسبی ۸۰٪ - خاک حاصلخیز - میزان دمای ۱۰ تا ۴۳ درجه‌ی سانتی‌گراد»

- ۱) ناحیه‌ی جنگلی خزر - ناحیه‌ی جنگلی خزر - ناحیه‌ی کوهستانی (۲) ناحیه‌ی شرجی - ناحیه‌ی کوهستانی - ناحیه‌ی بیابانی
- ۳) ناحیه‌ی جنگلی خزر - ناحیه‌ی کوهستانی - ناحیه‌ی بیابانی (۴) ناحیه‌ی شرجی - ناحیه‌ی جنگلی خزر - ناحیه‌ی کوهستانی

۲۸- «داشتن روزهای آفتابی» و «داشتن بارندگی ۵۰ میلی‌متری» به ترتیب وجه اشتراک کدام مناطق جغرافیایی ایران هستند؟

- ۱) ناحیه‌ی شرجی و ناحیه‌ی کوهستانی - ناحیه‌ی شرجی و ناحیه‌ی بیابانی
- ۲) ناحیه‌ی بیابانی و ناحیه‌ی خزری - ناحیه‌ی خزری و ناحیه‌ی کوهستانی
- ۳) ناحیه‌ی بیابانی و ناحیه‌ی شرجی - ناحیه‌ی شرجی و ناحیه‌ی بیابانی
- ۴) ناحیه‌ی شرجی و ناحیه‌ی خزری - ناحیه‌ی بیابانی و ناحیه‌ی شرجی

۲۹- اگر مکانی در ایران دارای خاک حاصلخیز، بارندگی ۸۰۰ میلی‌متر و دمای بین ۷ تا ۲۸ درجه‌ی سانتی‌گراد باشد، احتمالاً در کدام ناحیه‌ی جغرافیایی قرار دارد؟

- ۱) جنگلی خزر (۲) شرجی (۳) کوهستانی (۴) نیمه‌بیابانی

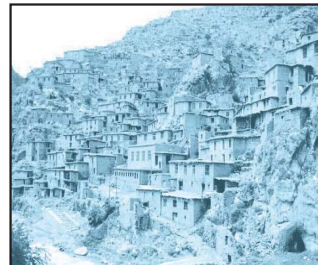
۳۰- شکل‌گیری محیط‌های جغرافیایی، حاصل ..... است و سبب می‌شود .....

- ۱) روابط متقابل انسان و محیط - جغرافی‌دان با دید کل‌نگر موضوعات را بررسی کند.
- ۲) روابط متقابل انسان و محیط - مطالعات جغرافیایی علمی‌تر انجام شوند.
- ۳) نگاه سودجویانه‌ی انسان به طبیعت - مطالعات جغرافیایی علمی‌تر انجام شوند.
- ۴) نگاه سودجویانه‌ی انسان به طبیعت - جغرافی‌دان با دید کل‌نگر موضوعات را بررسی کند.

۳۱- چرا جغرافی‌دان باید با دید ترکیبی موضوعات جغرافیایی را مورد بررسی قرار دهد و فایده‌ی این نوع مطالعه چیست؟

- ۱) زیرا محیط‌های جغرافیایی حاصل روابط متقابل انسان و محیط‌اند - پدیده‌ها به طور جامع و همه‌جانبه بررسی می‌شوند
- ۲) زیرا محیط‌های جغرافیایی حاصل روابط متقابل انسان و محیط‌اند - ظرفیت و توان محیط‌های جغرافیایی مشخص می‌شود
- ۳) چون عوامل محیط جغرافیایی در ارتباط با یکدیگر عمل می‌کنند - ظرفیت و توان محیط‌های جغرافیایی مشخص می‌شود
- ۴) چون عوامل محیط جغرافیایی در ارتباط با یکدیگر عمل می‌کنند - پدیده‌ها به طور جامع و همه‌جانبه بررسی می‌شوند

۳۲- تصاویر زیر (به ترتیب از چپ به راست) به کدام شهر و روستا تعلق دارند؟

- ۱) شهر کوهپایه‌ای بروجرد در استان لرستان - روستای ماسوله در کرمانشاه کردستان
- ۲) شهر کوهپایه‌ای بروجرد در استان لرستان - روستای پالنگان در مریوان کردستان
- ۳) شهر کویری تفت در استان یزد - روستای ماسوله در استان گیلان
- ۴) شهر کویری تفت در استان یزد - روستای پالنگان در مریوان کردستان

۱- گزینه ۴» واژه‌ی جغرافیا برای اولین بار توسط اراتوستن

دانشمند یونانی ارائه شد. او جغرافیا را این‌گونه تعریف کرده است: «مطالعه‌ی زمین به عنوان جایگاه انسان»

۲- گزینه ۳» واژه‌ی جغرافیا حاصل ترکیب کلمات GEO به

معنای زمین و GRAPHY به معنای ترسیم است.

۳- گزینه ۲» از آن‌جا که جغرافیا توان روابط متقابل انسان را

با محیط مطالعه و بررسی می‌کند، بنابراین شناخت توان‌ها و ظرفیت‌های محیطی بدون دانش جغرافیا ممکن نیست؛ چون جغرافیا علمی برای زندگی بهتر است.

۴- گزینه ۲» تصویر مندرج در صورت سؤال، مربوط به

بزرگ‌ترین سد قوسی جهان در نزدیکی طیس است.

۵- گزینه ۴» از آن‌جا که جغرافیا توان روابط متقابل انسان را

با محیط مطالعه و بررسی می‌کند، بنابراین شناخت توان‌ها و ظرفیت‌های محیطی بدون دانش جغرافیا ممکن نیست؛ پس جغرافیا علمی برای زندگی بهتر است.

۶- گزینه ۲» ژئومورفولوژی ← زمین‌شناسی / GIS ←

علوم فضایی / کارتوگرافی ← هندسه

۷- گزینه ۳» سنجش از دور و کارتوگرافی، هر دو از

زیرشاخه‌های فنون جغرافیایی هستند. ژئومورفولوژی و جغرافیای زیستی از زیرشاخه‌های جغرافیایی طبیعی‌اند و جغرافیای جمعیت و جغرافیای سیاسی از زیرشاخه‌های جغرافیای انسانی هستند.

۸- گزینه ۲» جغرافیای شهری و روستایی از زیرشاخه‌های

جغرافیای انسانی است. دانش جغرافیا دارای سه شاخه‌ی اصلی به نام‌های جغرافیای طبیعی، جغرافیای انسانی و فنون جغرافیایی است.

۹- گزینه ۴» ژئومورفولوژی با زمین‌شناسی و کارتوگرافی

(نقشه‌کشی) با هندسه ارتباط دارد. جغرافیای رفتاری و فرهنگی نیز با انسان‌شناسی، روان‌شناسی و فنون جغرافیایی است.

۱۰- گزینه ۱» ژئومورفولوژی از زیرشاخه‌های جغرافیای

طبیعی، جغرافیای جمعیت از زیرشاخه‌های جغرافیای انسانی و کارتوگرافی از زیرشاخه‌های فنون جغرافیایی است. بنابراین در گزینه ۱)، از هر سه شاخه‌ی اصلی دانش جغرافیا به یک زیرشاخه اشاره شده است. در گزینه ۲) به زیرشاخه‌های فنون جغرافیایی، در گزینه ۳) به زیرشاخه‌های جغرافیای طبیعی و در گزینه ۴) به زیرشاخه‌های جغرافیایی انسانی اشاره‌ای نشده است.

۱۱- گزینه ۳» ژئومورفولوژی و اقلیم‌شناسی از زیرشاخه‌های

جغرافیای طبیعی هستند. جغرافیای زیستی و جغرافیای خاک‌ها زیرشاخه‌ی جغرافیای طبیعی، جغرافیای سیاسی و جغرافیای رفتاری زیرشاخه‌ی جغرافیای انسانی و کارتوگرافی و سنجش از دور زیرشاخه‌ی فنون جغرافیایی هستند.

۱۲- گزینه ۳» ژئومورفولوژی از یافته‌های زمین‌شناسی،

کارتوگرافی از مسائل هندسی و سنجش از دور از اصول فیزیک در بررسی‌های خود کمک می‌گیرند.

۱۳- گزینه ۱» مهم‌ترین مفاهیم جغرافیا، ۱) مکان و

۲) روابط متقابل انسان با محیط است.

۱۴- گزینه ۳» روند تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پدیده‌های

مختلف در مکان به صورت جریانی پیوسته در مکان ادامه دارد و سبب تغییر شکل مکان‌ها می‌شود.

۱۵- گزینه ۳» انسان و محیط دو عامل مهم در علم جغرافیا به

شمار می‌روند.

۱۶- گزینه ۱» تصویر مذکور در سؤال، عمارت ایل‌گولی تبریز

را در سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد.

۱۷- گزینه ۳» بررسی اصول و قوانین حاکم بر جو، بر مکان و

زندگی انسان‌ها از مباحث جغرافیای طبیعی (زیرشاخه‌ی اقلیم‌شناسی) است. زمینه‌های پیدایش جنگ سرد در علوم سیاسی مورد مطالعه قرار می‌گیرد و برای استفاده از علوم فنی و کمی در جغرافیا نیز، نیازی به تسلط کامل جغرافی‌دان بر علم آمار و نرم‌افزارهای رایانه‌ای نیست و آشنایی مختصر با این علوم کفایت می‌کند.

۱۸- گزینه ۳» در هر مکان پدیده‌های مختلفی هستند که بر

یکدیگر تأثیر گذاشته و از هم تأثیر می‌پذیرند؛ به عنوان مثال، در یک روستا، خاک، آب، سرمایه و نیروی انسانی آن بر نوع اشتغال آن تأثیر می‌گذارند.

۱۹- گزینه ۴» در نتیجه‌ی فعالیت انسان، محیط طبیعی به

محیط جغرافیایی تبدیل می‌شود.

۲۰- گزینه ۳» تصویر مذکور در سؤال، نگاه سودجویانه برای

رسیدن به خواسته‌ها (عملکرد منفی) را نشان می‌دهد که تعادل محیط را در طولانی‌مدت از بین می‌برد.

۲۱- گزینه ۴» شکل مورد سؤال، به کشاورزی برای تأمین

نیازها اشاره دارد که موجب حفظ تعادل محیط در طولانی‌مدت می‌شود؛ زیرا با درک توان محیط صورت می‌گیرد.

۲۲- گزینه ۲» شکل (الف) ← ناحیه‌ی جنگلی خزر / شکل

(ب) ← ناحیه‌ی شرجی / شکل (ج) ← ناحیه‌ی کوهستانی

در گزینه ۱)، روزهای آفتابی و درخشان مربوط به بیابان است؛ نه کوهستان.

در گزینه ۳)، اماکن تاریخی متعدد مربوط به بیابان است؛ نه کوهستان.

در گزینه ۴)، میزان دما ۱۰ تا ۴۳ درجه‌ی سانتی‌گراد مربوط به بیابان

است؛ نه ناحیه‌ی شرجی.

۲۳- گزینه ۳» محصولات کشاورزی متنوع مربوط به ناحیه‌ی

کوهستانی است؛ نه بیابانی.

۲۴- گزینه ۴» در نواحی کوهستانی، بارندگی سالانه ۸۰۰

میلی‌متر است.

۲۵- گزینه ۳»

بررسی سایر گزینه‌ها

(ب) میزان دمای هوا در نواحی بیابانی ۱۰ تا ۴۳ درجه‌ی سانتی‌گراد است.

(د) ناحیه‌ی بیابانی دارای اماکن تاریخی متعدد است.

۲۶- گزینه‌ی «۱» ترتیب نواحی بارشی ایران از کم‌ترین میزان

بارش به بیشترین عبارت است از:

ناحیه‌ی شرعی و ناحیه‌ی بیابانی (۵۰ mm) ← ناحیه‌ی کوهستانی

(۸۰۰ mm) ← ناحیه‌ی جنگلی خزر (۱۲۰۰ mm)

$50 + 50 + 800 + 1200 = 2100 \text{ mm}$ = مجموع بارش سالانه‌ی ایران

۲۷- گزینه‌ی «۲» رطوبت نسبی ۸۰٪ / ← ناحیه‌ی شرعی /

خاک حاصلخیز ← ناحیه‌ی کوهستانی و ناحیه‌ی جنگلی خزر / میزان

دمای ۱۰ تا ۴۳ درجه‌ی سانتی‌گراد ← ناحیه‌ی بیابانی

۲۸- گزینه‌ی «۳» داشتن روزهای آفتابی و میانگین بارش ۵۰

میلی‌متر از ویژگی‌های مشترک نواحی شرعی و بیابانی است.

۲۹- گزینه‌ی «۳» داشتن خاک حاصلخیز، بارندگی ۸۰۰ میلی‌متر

و دمای ۷ تا ۲۸ درجه‌ی سانتی‌گراد از ویژگی‌های نواحی کوهستانی ایران است.

۳۰- گزینه‌ی «۱» چگونگی شکل‌گیری محیط‌های جغرافیایی که

حاصل روابط متقابل انسان و محیط است، سبب می‌شود جغرافی‌دان با

دید ترکیبی و کل‌نگری، موضوعات را مطالعه و بررسی می‌کند.

۳۱- گزینه‌ی «۴» جغرافی‌دان با دید ترکیبی یا کل‌نگر، موضوعات

را مطالعه و بررسی می‌کند؛ زیرا اجزا و عوامل محیط جغرافیایی در ارتباط

با یکدیگر عمل می‌کنند. دید ترکیبی به جغرافی‌دان کمک می‌کند تا به

طور همه‌جانبه و جامع، پدیده‌ها را با تمام ویژگی‌های آن‌ها در یک مکان

مورد مطالعه قرار دهد.

۳۲- گزینه‌ی «۲» تصویر سمت چپ ← شهر کوهپایه‌ای بروجرد در

استان لرستان / تصویر سمت راست ← روستای پالنگان در مریوان کردستان

۳۳- گزینه‌ی «۴» سؤال «چه‌طور؟» (نه چه موقع) به بررسی سیر

تکوین و تحول یک پدیده می‌پردازد. برای درک درستی عبارت دوم نیز

باید به این نکته توجه داشته باشیم که انسان و روابط متقابل او با محیط

از مفاهیم اساسی در جغرافیا به شمار می‌رود. (درس قبل فوندریم! به این

زوری یادت رفعت!!)

روش مطالعه در جغرافیا

یادآوری دانستیم که در محیط جغرافیایی، اجزا و عوامل محیطی در ارتباط با هم عمل می‌کنند؛ بنابراین جغرافی دانان با دیدی ترکیبی (کل‌نگر) به مطالعه‌ی موضوعات موردنظر خود می‌پردازند. بدیهی است که برای انجام این مطالعات، جغرافی دانان نیازمند استفاده از ابزارها و آشنایی با شیوه‌هایی هستند که از طریق آن‌ها بتوانند مطالعات خود را انجام دهند و برای حل مسائل محیطی، راه‌حل‌های مناسبی پیشنهاد نمایند. در این درس با روش مطالعه در جغرافیا آشنا می‌شویم.

سؤالات کلیدی در جغرافیا

در جغرافیا، شش پرسش اساسی به شرح زیر وجود دارد که جغرافی‌دان در بررسی‌های جغرافیایی خود، به دنبال یافتن پاسخ آن‌ها است:

پرسش	آن چه در پاسخ می‌آید:	مثال
کجا؟	مکان وقوع پدیده‌ها	ریزگردها در کجای کشور مشکل‌ساز شده‌اند؟ نواحی غربی کشور
چه چیزی؟	ماهیت پدیده‌ها	چه اتفاقی رخ داده است؟ وجود بیش از حد مجاز ریزگردها در شهر اهواز
چرا؟	علت وقوع پدیده‌ها	چرا ریزگردها ایجاد شده‌اند؟ به علت تداوم خشکسالی در سال‌های اخیر
چه موقع؟	روند زمانی وقوع پدیده‌ها	مشکل وجود ریزگردها چه موقع از سال شدت می‌گیرد؟ در فصول گرم سال
چه کسانی؟	انسان و روابط متقابل او با محیط	چه کسانی در بروز مشکل ریزگردها نقش داشته‌اند؟ مسئولان بی‌توجه به تثبیت خاک
چه‌طور؟	سیر تکوین و تحول پدیده‌ها	زمینه‌های بروز مشکل ریزگردها کدام‌اند؟ قطع درختان، از بین رفتن دریاچه‌ها و ...

مثال به خبر زیر توجه کنید؛ پاسخ پرسش‌های یک جغرافی‌دان را می‌توان از آن استخراج نمود؛ این‌گونه:

عصر یکشنبه بیست و هشتم تیرماه، در کن و سولقان، توفان ۲۰ کشته بر جای

کی (چه وقت)؟ کجا؟ چه چیزی؟

گذاشته است. بر اثر بارندگی و سیل، مقداری از کوه‌های سمت امامزاده داوود

پرا؟ چگونه (چه‌طور)؟

ریزش کرده، درختان شکسته شده و به همراه مقداری سنگ، حرکت کرده و

در مسیر پل کیگا قرار گرفته و تعدادی از افراد که در این مسیر بوده‌اند، جان

چه کسانی؟

خود را از دست داده‌اند.

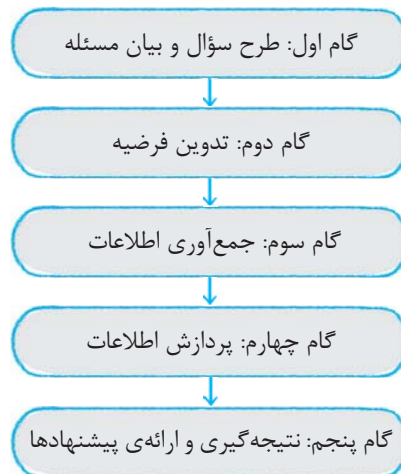
شبهه مطالعه جغرافیا

❗ چرا انسان تلاش می‌کند نسبت به ناشناخته‌ها، آگاهی و شناخت پیدا کند؟

💡 به خاطر حس کنجکاوی درباره‌ی جهان، زندگی و مسائل گوناگون پیرامون آن‌ها

امروزه برای پاسخ‌گویی به حس کنجکاوی و شناخت جهان، روش‌های علمی مختلفی وجود دارد. جغرافیا نیز مانند سایر علوم برای رسیدن به پاسخ پرسش‌های خود، به تحقیق و پژوهش می‌پردازد.

جغرافی‌دان برای انجام یک پژوهش جغرافیایی، مراحل زیر را طی می‌کند:

۱) طرح سؤال و بیان مسئله

برای آشنایی با این مرحله لازم است بدانیم:

- ❗ پژوهشگر برای رسیدن به شناخت و آگاهی از مسئله‌ای که ذهنش را مشغول کرده است، ابتدا باید مسئله‌ی خود را به صورت واضح و روشن بیان کند.
- ❗ بهتر است صورت مسئله به شکل سؤالی (پرسش) نوشته شود و از کاربرد عبارات خبری یا جملات کلی پرهیز شود.
- ❗ در این مرحله، پژوهشگر از خود می‌پرسد انجام این پژوهش چه فایده‌ای دارد؟
- ❗ نکته‌ی مورد توجه در این مرحله این است که پژوهشگر باید پژوهش‌های دیگران را مورد بررسی قرار دهد؛ یعنی به مطالعه‌ی سابقه و پیشینه‌ی مسئله و نتایج پژوهش دیگران بپردازد؛ زیرا با این کار، نسبت به موضوع، اطلاعات بیشتری پیدا می‌کند و مهم‌تر از همه درمی‌یابد که آیا به سؤالی که برای او مطرح شده است، قبلاً توسط دیگران پاسخ داده شده است یا خیر؟

۲) تدوین فرضیه

❗ چرا فرضیه‌سازی یکی از مراحل حساس پژوهش است؟

💡 زیرا در هر پژوهش، فرضیه نقش راهنما را دارد و به فعالیت‌هایی که قرار است انجام شوند، جهت می‌دهد. پژوهشگر با توجه به مسئله‌ی خود، پیشنهادها و خبرهای اولیه را در چارچوب مسئله‌ی پژوهش خود ارائه می‌کند.

❗ نکته فرضیه‌های پژوهشگر به میزان ① دانش، ② تجربیات و ③ سوابق پژوهشی در دسترس او بستگی دارد. توجه شود که بیان مسئله اصولاً به شکل پرسشی و فرضیه عموماً به شکل یک جمله‌ی خبری بیان می‌شود.

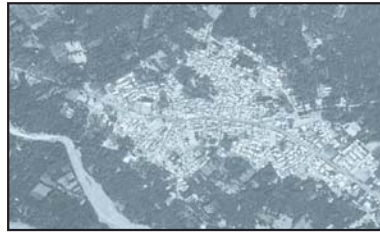
۳) جمع‌آوری اطلاعات

جغرافی‌دانان برای مطالعه و پاسخ‌گویی به پرسش‌های خود، نیازمند اطلاعات هستند؛ آن‌ها این اطلاعات را از منابع و روش‌های مختلفی به دست می‌آورند. این روش‌ها عبارت‌اند از:

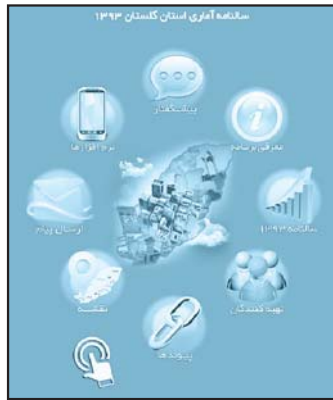
الف) روش کتابخانه‌ای

این روش در تمام پژوهش‌های علمی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در برخی از این پژوهش‌ها تمام اقدامات در کتابخانه انجام می‌شود و در برخی دیگر، تنها بخشی از پژوهش در کتابخانه صورت می‌گیرد.

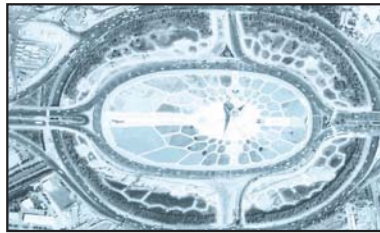
منابعی که در روش کتابخانه‌ای برای کسب اطلاعات مورد استفاده قرار می‌گیرند، عبارت‌اند از:

(۱) تصاویر ماهواره‌ای

(۲) آمارنامه‌ها و سال‌نامه‌ها

(۳) عکس‌های هوایی

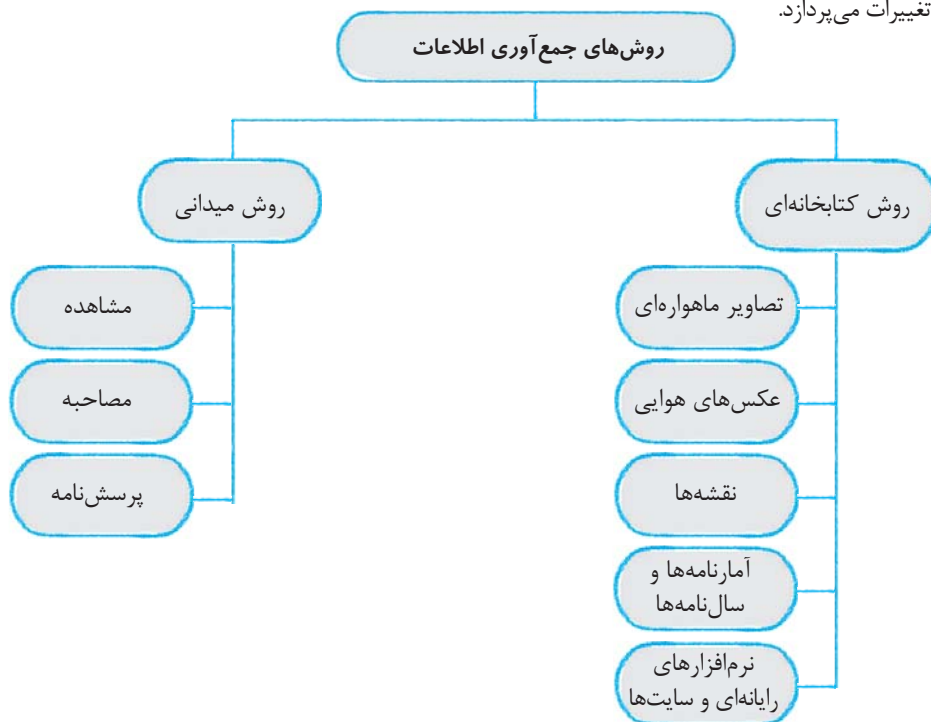
(۵) نرم‌افزارهای جغرافیایی و سایت‌ها

(۴) نقشه‌ها

(ب) روش میدانی

پژوهشگر در این روش برای گردآوری اطلاعات باید به محیط بیرون برود و از طریق مراجعه به افراد یا محیط و برقراری ارتباط مستقیم با مکان مورد مطالعه اقدام کند. (یعنی او باید ابزار سنجش و اطلاعاتی خود را به میدان ببرد). ابزارهای گردآوری اطلاعات میدانی عبارت‌اند از: ① پرسش‌نامه ② مصاحبه ③ مشاهده. **مثال** پژوهشگر از طریق مصاحبه با ساکنان قدیمی یکی از محلات شهر X و با توجه به تغییرات جمعیتی آن منطقه، به کسب اطلاعات لازم درباره‌ی علت‌های پنهان این تغییرات می‌پردازد.

پس از جمع‌آوری، استخراج و طبقه‌بندی اطلاعات، به مرحله‌ی پردازش اطلاعات می‌رسیم؛ یعنی ① حذف اطلاعات غیر ضروری و ② حفظ اطلاعات مرتبط با پژوهش و ③ تجزیه و تحلیل اطلاعات.

۵) نتیجه‌گیری و ارائه‌ی پیشنهادها

در آخرین گام، پژوهشگر با تجزیه و تحلیل اطلاعات، به پاسخ پرسش آغازین خود می‌رسد. در این مرحله، پژوهشگر با ارائه‌ی دلایل علمی و منطقی، فرضیه یا فرضیه‌های خود را تأیید یا رد می‌کند. اگر فرضیه‌ی یک پژوهشگر رد شود، وی نباید دلسرد و ناامید شود و پژوهش خود را بی‌فایده بداند؛ زیرا پژوهش او به کسانی که با همین سؤال مواجه شده‌اند، پاسخ می‌دهد و از طرح دوباره‌ی آن جلوگیری می‌کند. برای درک بهتر مراحل یک پژوهش جغرافیایی به مثال زیر توجه کنید:

گام	نام مرحله‌ی پژوهش	مثال
اول	طرح سؤال و بیان مسئله (سؤال پژوهش)	عوامل مؤثر در افزایش جمعیت شهر تهران در دهه‌ی اخیر چیست؟
دوم	تدوین فرضیه (فرضیه‌ی پژوهش)	فرضیه‌ی ۱: وجود زمینه‌های مناسب اشتغال، عامل افزایش جمعیت شهر تهران است. فرضیه‌ی ۲: وجود خدمات آموزشی، درمانی و تفریحی عامل افزایش جمعیت شهر تهران است.
سوم	جمع‌آوری اطلاعات	مراجعه به سال‌نامه‌ی آماری یک دهه و مطالعه‌ی تغییرات جمعیتی شهر تهران مراجعه به عکس‌های هوایی و ماهواره‌ای برای مشاهده‌ی روند رشد فیزیکی شهر تهران در یک دهه
چهارم	پردازش اطلاعات (تجزیه و تحلیل)	تجزیه و تحلیل درصد تغییرات جمعیت و درصد شاغلان شهر تهران در یک دهه‌ی اخیر با استفاده از روش‌های آماری
پنجم	نتیجه‌گیری و ارائه‌ی پیشنهادها	بین تقاضای نیروی کار در شهر تهران و جذب جمعیت آن، رابطه‌ای مستقیم وجود دارد. بین میزان ارائه‌ی خدمات آموزشی، درمانی و تفریحی در شهر تهران با میزان جذب جمعیت به این شهر، رابطه‌ای مستقیم وجود دارد.

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

۳۳- چه تعداد از عبارات زیر در خصوص سؤالات کلیدی در جغرافیا نادرست است؟

- (الف) چه چیز: بر ماهیت یک پدیده یا مسئله دلالت دارد.
(ب) چه کسی: به یکی از مفاهیم اساسی جغرافیا می‌پردازد.
(ج) چه موقع: به بررسی سیر تکوین و تحول پدیده می‌پردازد.
(د) چرا: به علت وقوع پدیده می‌پردازد.

۱ (۴)

۲ (۳)

۳ (۲)

۴ (۱)

۳۴- کدام یک از پرسش‌های زیر، سیر تکوین و تحول پدیده‌ها را بررسی می‌کند و کلمه‌ی پرسشی مربوط به آن چیست؟

(۱) زمینه‌های به وجود آورنده‌ی یک پدیده چیست؟ - چرا؟

(۲) چرا این پدیده به وجود آمده است؟ - چرا؟

(۳) چرا این پدیده به وجود آمده است؟ - چه طور؟

(۴) زمینه‌های به وجود آورنده‌ی یک پدیده چیست؟ - چه طور؟

۳۵- عبارت «وجود ریزگردهای بیش از حد مجاز در هوا»، پاسخ به کدام سؤال جغرافیا است؟

(۱) کجا؟

(۲) چه چیز؟

(۳) چه طور؟

(۴) چرا؟

۳۶- هر یک از عبارات زیر در پاسخ به کدام یک از پرسش‌های کلیدی جغرافیا ارائه می‌شود؟

«در فصل گرم سال - با قطع درختان - در غرب کشور»

(۱) چه موقع - چه چیز - چه طور (۲) چه چیز - چرا - چه طور (۳) چه موقع - چه طور - کجا (۴) چه چیز - چه طور - کجا

۳۷- در عبارت زیر، پاسخ به کدام پرسش جغرافیایی قابل یافت نیست؟

«توفان در کن و سولقان در اثر بارندگی و سیل، بیست کشته بر جای گذاشته است.»

(۱) کجا؟

(۲) چه طور؟

(۳) چرا؟

(۴) چه چیز؟

۳۸- اساسی‌ترین پرسش در مطالعات جغرافیایی چیست و پاسخ آن نشانگر کدام مورد است؟

(۱) کجا - مکان

(۲) چه چیزی - پدیده‌ی جغرافیایی

(۳) کجا - موقع نسبی مکان

(۴) چه چیزی - محیط جغرافیایی

۳۹- کدام یک از پرسش‌های زیر از پرسش‌هایی به شمار نمی‌رود که اساس کار جغرافی‌دانان است؟

(۱) چه مقدار؟

(۲) چگونه؟

(۳) چرا؟

(۴) چه وقت؟

۴۰- پژوهش‌های علمی دارای ..... مرحله‌اند و دومین مرحله ..... است.

(۱) ۵ - جمع‌آوری اطلاعات (۲) ۶ - جمع‌آوری اطلاعات (۳) ۶ - تدوین فرضیه (۴) ۵ - تدوین فرضیه

۴۱- کدام گزینه، ترتیب مراحل پژوهش‌های علمی را به درستی بیان می‌کند؟

(۱) جمع‌آوری اطلاعات ← پردازش اطلاعات ← ارائه‌ی پیشنهادها (۲) بیان مسئله ← طرح سؤال ← تدوین فرضیه

(۳) جمع‌آوری اطلاعات ← تدوین فرضیه ← پردازش اطلاعات (۴) طرح سؤال ← جمع‌آوری اطلاعات ← تدوین فرضیه

۴۲- در گام اول پژوهش‌های جغرافیایی، .....

(۱) میزان دانش و تجربیات و سوابق پژوهشی در دسترس پژوهشگر اهمیت زیادی دارد.

(۲) پژوهشگر خبرهای اولیه را در چارچوب مسئله‌ی مورد پژوهش خود ارائه می‌کند.

(۳) پژوهشگر باید پژوهش دیگران را مورد بررسی قرار دهد.

(۴) اطلاعات مورد نیاز پژوهشگر از منابع و روش‌های مختلفی به دست می‌آید.

۴۳- کدام گزینه عبارت زیر را کامل می‌کند:

«پژوهشگر برای دستیابی به شناخت و آگاهی از مسئله‌ای که در ذهنش پدید آمده است، ..... و از خود می‌پرسد: .....

(۱) باید مسئله‌ی خود را به صورت واضح و روشن بیان کند - به این سؤال قبلاً پاسخ داده شده است یا خیر؟

(۲) باید مسئله‌ی خود را به صورت واضح و روشن بیان کند - این پژوهش چه اهمیتی دارد؟

(۳) اطلاعات لازم را از منابع و روش‌های مختلف به دست می‌آورد - این پژوهش چه اهمیتی دارد؟

(۴) اطلاعات لازم را از منابع و روش‌های مختلف به دست می‌آورد - به این سؤال قبلاً پاسخ داده شده است یا خیر؟

۴۴- بررسی سابقه‌ی پژوهش در کدام مرحله انجام می‌شود؟ در مرحله‌ی اول پژوهش بهتر است صورت مسئله چگونه باشد؟

(۱) طرح سؤال - سؤال (۲) بیان مسئله - عبارات خبری

(۳) جمع‌آوری اطلاعات - سؤال (۴) پردازش اطلاعات - عبارات خبری

۴۵- می‌توان گفت ..... یکی از مراحل حساس پژوهش است؛ زیرا ..... و در گام دوم یک پژوهش، پژوهشگر با توجه به .....

خبرهای اولیه را در چارچوب مسئله‌ی پژوهش خود ارائه می‌کند.

(۱) فرضیه‌سازی - در هر پژوهش نقش راهنما دارد - مسئله‌ی خود

(۲) فرضیه‌سازی - به فعالیت‌هایی جهت می‌دهد که قرار است انجام شود - اطلاعات دریافتی

(۳) جمع‌آوری اطلاعات - پژوهشگر باید پژوهش دیگران را مورد بررسی قرار دهد - مسئله‌ی خود

(۴) جمع‌آوری اطلاعات - دستیابی به شناخت و آگاهی از مسئله اهمیت ویژه‌ای دارد - اطلاعات دریافتی

۴۶- کدام یک از گزینه‌های زیر «فرضیه» نیست؟

- ۱) وجود زمینه‌های مناسب اشتغال، یکی از عوامل افزایش جمعیت شهر X است.
- ۲) وجود خدمات آموزشی، درمانی و تفریحی، عامل افزایش جمعیت شهر X است.
- ۳) عوامل مؤثر در افزایش جمعیت شهر X در دهه‌ی اخیر چیست؟
- ۴) عوامل دافعه‌ی جمعیت سبب کاهش جمعیت شهر X شده است.

۴۷- به ترتیب، مرحله‌های سوم و دوم یک پژوهش جغرافیایی چیست؟

- ۱) جمع‌آوری اطلاعات - تدوین فرضیه‌ی پژوهش
- ۲) تجزیه و تحلیل و پردازش - جمع‌آوری اطلاعات
- ۳) جمع‌آوری اطلاعات - تجزیه و تحلیل و پردازش
- ۴) تجزیه و تحلیل و پردازش - تدوین فرضیه‌ی پژوهش

۴۸- در مرحله‌ی آخر یک پژوهش جغرافیایی، .....

- ۱) پژوهشگر ضمن ارائه‌ی دلایل علمی و منطقی به تأیید یا رد فرضیه‌ی خود می‌پردازد.
- ۲) جمع‌آوری، استخراج، طبقه‌بندی و تجزیه و تحلیل اطلاعات انجام می‌شود.
- ۳) پژوهشگر اقدام به حذف اطلاعات غیرضروری و حفظ اطلاعات مرتبط با پژوهش می‌کند.
- ۴) تجزیه و تحلیل اطلاعات و ارائه‌ی دلایل علمی و منطقی صورت می‌گیرد.

۴۹- چه تعداد از عبارات زیر، مربوط به اولین مرحله از مراحل یک پژوهش علمی است؟

الف) پژوهشگر از خود می‌پرسد: انجام این پژوهش چه فایده‌ای دارد؟

ب) دانش، تجربیات و سوابق پژوهشی در دسترس پژوهشگر اهمیت ویژه‌ای دارد.

ج) پژوهشگر پی می‌برد که سؤالی که برایش پیش آمده قبلاً پاسخ داده شده است یا خیر؟

د) یکی از مراحل حساس پژوهش است که نقش راهنما را ایفا می‌کند.

- ۱) چهار   ۲) سه   ۳) یک   ۴) دو

۵۰- در مرحله‌ی بیان مسئله، نکته‌ی مورد توجه، آن است که .....

- ۱) از جملات سؤالی استفاده شود.
- ۲) فایده‌ی انجام پژوهش مشخص شود.
- ۳) مسئله به صورت واضح و روشن بیان شود.
- ۴) پژوهش‌های دیگران مورد بررسی قرار گیرد.

۵۱- فرضیه‌های پژوهشگر به تمام عوامل زیر بستگی دارند؛ به جز .....

- ۱) میزان دانش   ۲) اهمیت موضوع   ۳) میزان تجارب   ۴) سوابق پژوهشی در دسترس

۵۲- حذف اطلاعات غیرضروری و حفظ اطلاعات مرتبط با پژوهش، معنای کدام مورد است و چرا پژوهشگری که فرضیه‌ی او رد شده است،

نباید پژوهش خود را بیهوده بیندارد؟

- ۱) تدوین فرضیه - از طرح دوباره‌ی آن جلوگیری کند.
- ۲) تدوین فرضیه - با دلایل علمی و منطقی رد شده است.
- ۳) پردازش - از طرح دوباره‌ی آن جلوگیری کند.
- ۴) پردازش - با دلایل علمی و منطقی رد شده است.

۵۳- کدام گزینه درباره‌ی منابع اطلاعات جغرافیایی نادرست است؟

- ۱) مراجعه به آمارنامه‌ها و نقشه‌ها ← روش کتابخانه‌ای
- ۲) استفاده از پرسش‌نامه و مشاهده ← روش میدانی
- ۳) بازدید از وبسایت‌های اینترنتی ← روش کتابخانه‌ای
- ۴) بهره‌گیری از تصاویر هوایی و ماهواره‌ای ← روش میدانی

۵۴- در عبارت «پژوهشگر به سالنامه‌ی آماری یک دهه‌ی اخیر مراجعه می‌کند و تغییرات جمعیتی شهر X را مورد مطالعه قرار می‌دهد.

هم‌چنین او با کمک عکس‌های هوایی و ماهواره‌ای، رشد فیزیکی شهر X را طی یک دهه بررسی می‌کند.» به ترتیب به کدام یک از منابع

اطلاعاتی جغرافیا اشاره شده است؟

- ۱) کتابخانه‌ای - میدانی   ۲) میدانی - میدانی   ۳) کتابخانه‌ای - کتابخانه‌ای   ۴) میدانی - کتابخانه‌ای

۵۵- کدام گزینه نادرست است؟

- ۱) پژوهشگر برای بررسی سابقه‌ی تاریخی شهر X با ساکنان قدیمی این شهر صحبت می‌کند: روش میدانی
- ۲) پژوهشگر با مراجعه به نقشه‌های مختلف شهر X، روند گسترش آن را بررسی می‌کند: روش کتابخانه‌ای
- ۳) پژوهشگر برای بررسی آثار زلزله در شهر X به آن شهر سفر می‌کند: روش میدانی
- ۴) پژوهشگر با مراجعه به مراکز آمار و هواشناسی، اطلاعات مورد نیاز خود را کسب می‌کند: روش میدانی

۵۶- کدام یک از روش‌های کسب اطلاع، به شیوه‌ی پژوهش میدانی اشاره ندارد؟

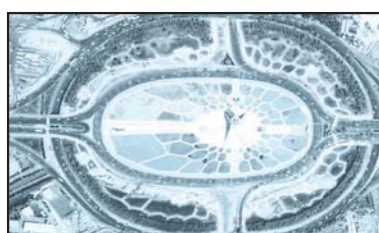
- (۱) مصاحبه (۲) استفاده از پرسش‌نامه (۳) مراجعه به آمارنامه‌ها (۴) مشاهده‌ی مستقیم
- ۵۷- شکل‌های (الف) تا (ج) به ترتیب به کدام یک از روش‌های پژوهش جغرافیایی تعلق دارند؟

(ج)

(ب)

(الف)

- (۱) میدانی - کتابخانه‌ای - میدانی
(۲) کتابخانه‌ای - کتابخانه‌ای - کتابخانه‌ای
(۳) کتابخانه‌ای - میدانی - میدانی
(۴) کتابخانه‌ای - کتابخانه‌ای - کتابخانه‌ای

۵۸- تصویر مقابل، بیانگر کدام مورد است و در کدام روش پژوهش کاربرد دارد؟

- (۱) عکس هوایی - کتابخانه‌ای
(۲) تصویر ماهواره‌ای - میدانی
(۳) عکس هوایی - میدانی
(۴) تصویر ماهواره‌ای - کتابخانه‌ای

۵۹- موارد کدام گزینه به ترتیب به منابع مطالعاتی «کتابخانه‌ای و میدانی» اشاره دارد؟

- (۱) یادداشت‌برداری و ترسیم نقاشی یا کروکی - مشاهده‌ی مستقیم و بازدید از یک مکان
(۲) مراجعه به سازمان آمار و استفاده از آمارنامه‌ها - استفاده از مدل‌های جغرافیایی
(۳) استفاده از نقشه‌های بزرگ‌مقیاس - مراجعه به افراد که‌نسال یک ناحیه
(۴) مراجعه به سایت‌های اینترنتی - مطالعه‌ی فرهنگ‌های جغرافیایی

۶۰- چه امری سبب شده تا انسان تلاش کند نسبت به ناشناخته‌ها، آگاهی و شناخت پیدا کند؟

- (۱) حس کنجکاوی
(۲) رفع نیازهای مادی
(۳) برقراری رابطه‌ای متعادل با محیط طبیعی
(۴) بهره‌برداری از منابع طبیعی

۴۰- گزینه‌ی «۴» پژوهش‌های علمی دارای ۵ مرحله‌اند و دومین

مرحله، تدوین فرضیه است.

۴۱- گزینه‌ی «۱» مراحل پژوهش‌های جغرافیایی به ترتیب

عبارت‌اند از: طرح سؤال و بیان مسئله ← تدوین فرضیه ← جمع‌آوری

اطلاعات ← پردازش اطلاعات ← نتیجه‌گیری و ارائه‌ی پیشنهادها

۴۲- گزینه‌ی «۳» در گام اول پژوهش‌های جغرافیایی، پژوهشگر

سابقه و پیشینه‌ی مسئله و نتایج پژوهش دیگران را مورد بررسی قرار می‌دهد.

۴۳- گزینه‌ی «۲» پژوهشگر برای دستیابی به شناخت و آگاهی

از مسئله‌ای که در ذهنش پدید آمده است، ابتدا باید مسئله‌ی خود را

به صورت واضح و روشن بیان کند. هم‌چنین پژوهشگر از خود می‌پرسد:

«انجام این پژوهش چه اهمیتی دارد؟»

۴۴- گزینه‌ی «۱» در گام اول پژوهش، یعنی طرح سؤال و بیان

مسئله، پژوهشگر باید پژوهش دیگران را مورد بررسی قرار دهد؛ به عبارت

دیگر، مطالعه‌ی سابقه و پیشینه‌ی مسئله و نتایج پژوهش دیگران، مورد

نیاز پژوهشگر است. بهتر است صورت مسئله به شکل سؤال‌ی نوشته شود

و از عبارات خبری یا جملات کلی و نامعلوم جلوگیری شود.

۴۵- گزینه‌ی «۱» فرضیه‌سازی یکی از مراحل حساس پژوهش

است؛ زیرا فرضیه در پژوهش، نقش راهنما را دارد و به فعالیت‌هایی جهت

می‌دهد که قرار است انجام شود. پژوهشگر با توجه به مسئله‌ی خود،

پیشنهادها و خبرهای اولیه را در چارچوب مسئله‌ی پژوهش خود ارائه می‌کند.

۴۶- گزینه‌ی «۳» فرضیه به صورت یک جمله‌ی خبری و انشایی

بیان می‌شود. (برعکس بیان مسئله که سؤال‌ی است.)

۴۷- گزینه‌ی «۱» ترتیب مراحل در یک پژوهش جغرافیایی عبارت

است از: بیان سؤال پژوهش ← تدوین فرضیه‌ی پژوهش ← جمع‌آوری

اطلاعات ← تجزیه و تحلیل ← نتیجه‌گیری و ارائه‌ی پیشنهادها

۴۸- گزینه‌ی «۱» در مرحله‌ی آخر یک پژوهش، یعنی مرحله‌ی

نتیجه‌گیری و ارائه‌ی پیشنهادها، پژوهشگر ضمن ارائه‌ی دلایل علمی و

منطقی به تأیید یا رد فرضیه‌های خود می‌پردازد.

۴۹- گزینه‌ی «۴» الف ← مرحله‌ی اول / ب ← مرحله‌ی دوم /

ج ← مرحله‌ی اول / د ← مرحله‌ی دوم

۵۰- گزینه‌ی «۴» در مرحله‌ی اول یعنی مرحله‌ی طرح سؤال

و بیان مسئله، نکته‌ی مورد توجه آن است که پژوهشگر باید پژوهش

دیگران را مورد بررسی قرار دهد.

۵۱- گزینه‌ی «۲» فرضیه‌های پژوهشگر، به میزان دانش، تجارب

و سوابق پژوهشی در دسترس او بستگی دارد.

۵۲- گزینه‌ی «۳» حذف اطلاعات غیرضروری و حفظ اطلاعات

مرتبط ← پردازش و تجزیه و تحلیل

رد یک فرضیه از تکرار دوباره‌ی آن جلوگیری می‌کند.

۵۳- گزینه‌ی «۴» تصاویر هوایی و ماهواره‌ای ← روش کتابخانه‌ای

۵۴- گزینه‌ی «۳» مراجعه به سالنامه‌ی آماری ← روش

کتابخانه‌ای / مراجعه به عکس‌های هوایی و ماهواره‌ای ← روش کتابخانه‌ای

۳۳- گزینه‌ی «۴» سؤال «چطور؟» (نه چه موقع) به بررسی سیر

تکوین و تحول یک پدیده می‌پردازد. برای درک درستی عبارت دوم نیز

باید به این نکته توجه داشته باشیم که انسان و روابط متقابل او با محیط

از مفاهیم اساسی در جغرافیا به شمار می‌رود. (درس قبل فوندریم! به این

زوری یارت رفعت!!)

۳۴- گزینه‌ی «۴» سؤال «چطور؟» به بررسی سیر تکوین و تحول

پدیده‌ها می‌پردازد؛ مانند این پرسش: زمینه‌های به‌وجودآورنده‌ی این

پدیده چیست؟ (= این پدیده چه‌طور به وجود آمده است؟)

۳۵- گزینه‌ی «۲» سؤال «چه چیز؟» بر ماهیت یک پدیده یا مسئله

دلالت دارد؛ مثلاً اگر پرسیده شود: «چه اتفاقی رخ داده است؟» در پاسخ

می‌توان عبارت «وجود ریزگردهای بیش از حد مجاز در هوا» را به کار برد.

۳۶- گزینه‌ی «۳» چه موقع؟ فصل گرم سال / چه‌طور؟ با قطع

درختان / کجا؟ در غرب کشور

۳۷- گزینه‌ی «۲» کن و سولقان ← کجا؟ / توفان بیست کشته

بر جای گذاشته است. ← چه چیز؟ / در اثر بارندگی و سیل ← چرا؟

۳۸- گزینه‌ی «۱» «کجا؟» سؤال‌ی است که نقش اساسی در

مطالعات جغرافیایی دارد و پاسخ آن، همیشه یک مکان است.

۳۹- گزینه‌ی «۱» مهم‌ترین پرسش‌هایی که در جغرافیا مطرح

می‌شوند، عبارت‌اند از: کجا؟ چرا؟ چگونه؟ چه وقت؟ چه کسی؟ چه چیزی؟

۵۵- گزینه‌ی «۴» پژوهشگر با مراجعه به مراکز آمار و هواشناسی،

اطلاعات مورد نیاز خود را کسب می‌کند: روش کتابخانه‌ای.

۵۶- گزینه‌ی «۳» روش‌های میدانی پژوهش عبارتند از: (۱) مشاهده

(۲) مصاحبه و (۳) پرسش‌نامه

۵۷- گزینه‌ی «۲» الف ← تصویر ماهواره‌ای / ب ← نقشه /

ج ← نرم‌افزارهای رایانه‌ای که همگی از ابزارهای مورد استفاده در روش کتابخانه‌ای هستند.

۵۸- گزینه‌ی «۱» شکل مندرج در سؤال، یک عکس هوایی را

نشان می‌دهد که در پژوهش‌های کتابخانه‌ای جغرافیایی کاربرد دارد.

۵۹- گزینه‌ی «۳» منابع کتابخانه‌ای: نقشه، فرهنگ‌های

جغرافیایی، کره‌ی جغرافیایی، سایت‌های اینترنتی، تصاویر ماهواره‌ای و

تصاویر هوایی منابع میدانی: مصاحبه، پرسش‌نامه و بررسی میدانی

۶۰- گزینه‌ی «۱» حس کنجکاو انسان درباره‌ی جهان و زندگی

و مسائل گوناگون آن سبب شده است تا انسان تلاش کند نسبت به ناشناخته‌ها، آگاهی و شناخت کسب کند.